

๑๐๒

วจนธรรม

วจนธรรม ๒ : จิตตนคร

เรียบเรียงจากหนังสือ จิตตนคร
ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
#Instanyana 2: Cittanagara

๑๐๒

วจนธรรม

วจนธรรม ๒ : จิตตนคร

เรียบเรียงจากหนังสือ จิตตนคร
ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
#Instanyana 2: Cittanagara

วจนธรรม ๒ : จิตตนคร

#Instanyana 2: Cittanagara

ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๘ จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN : 978-616-394-724-6

บรรณาธิการที่ปรึกษา
พระศากยวงศ์วิสุทธิ์

ออกแบบและจัดทำรูปเล่ม

International Program in Design and Architecture,
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม (หลักสูตรนานาชาติ)
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

๓๐/๒ หมู่ ๑ ถนนเกษภาวิถี ต.โคกขาม อ.เมืองสมุทรสาคร จ.สมุทรสาคร ๗๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๐๑-๔๔๐๑ โทรสาร ๐๒-๔๐๑-๔๔๑๗-๔

ที่ระลึกในการบำเพ็ญพระราชกุศลครบ ๒ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

พบกับ Augmented Reality บนปก

1. Download Application “The Sangharaja” จาก

The Sangharaja

2. เปิด Application “The Sangharaja”

สแกนไปที่หน้าที่มีสัญลักษณ์ ที่มุมด้านล่าง

พบกับประสบการณ์ 3 มิติรูปแบบใหม่ !

ผู้จัดพิมพ์

วัดบวรนิเวศวิหาร

จำนวน ๗,๐๐๐ เล่ม

พระราชวิสุทธีมุนี

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

วัดเขาสถาอตุลฐานจาโร เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ และศิษยานุศิษย์

คำนำ

นับแต่ทรงพระกรุณาโปรดให้ประดิษฐานพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ เป็นต้นมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระศพในสัปดาห์วัน ปิณฺณวาสมาวาร และสัปดาห์วัน และในวันระพีพิเศษต่าง ๆ มาโดยลำดับ ทั้งได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ องค์กร และประชาชน บำเพ็ญพระกุศลโดยเสด็จพระราชกุศลถวายพระศพอย่างทั่วถึงมาโดยตลอด

ครั้นประดิษฐานพระศพมาครบ ๒ ปีในวันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการบำเพ็ญกุศลถวายพระศพ มีพระธรรมเทศนา ถวายหนึ่ง พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธรูปแล้วรับพระราชทานฉันภัตตาหารเพล

ประจวบกับวันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดให้วัดบวรนิเวศวิหาร หล่อพระรูปเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สำหรับประดิษฐานไว้ ณ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระรูป ณ บริเวณมณฑลพิธีหน้าพระอุโบสถ คณะสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เวลา ๑๓.๓๐ น.

วัดบวรนิเวศวิหาร ประทานทั้ง ๒ วาระ จึงได้จัดพิมพ์พระนิพนธ์เรื่อง วจนธรรม ๒ ซึ่งเป็นการประมวลคำสอนสั้นๆ จากพระนิพนธ์เรื่อง จิตตนคร ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร น้อมถวายเป็นพระกุศลเทิดพระเกียรติ

วัดบวรนิเวศวิหารขอน้อมถวายกุศลบุญราศีอันจะพึงบังเกิดมีแต่การพิมพ์หนังสือ วจนธรรม ๒ นี้ แต่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรพระองค์นั้น ขออติเรกบุญวิบากนี้จึงสัมฤทธิ์อิทธิพลบุญผล แต่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตามควรแก่พระคติวิสัย จงทุกประการเทอญ

สมเด็จพระวันรัต

ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๘

พระประวัติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(สุวฑฒนมหาเถร เจริญ คชวัตร)

เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชยาวนานกว่าสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใดๆ ในอดีตที่ผ่านมา คือ ๒๔ ปี

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นวันคล้ายวันประสูติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๑๐๐ พรรษาบริบูรณ์ นับเป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่เจริญพระชนมายุยืนนานกว่าสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ใดๆ ในอดีตที่ผ่านมา ทั้งทรงดำรงตำแหน่งต่างๆ ทางคณะสงฆ์ยาวนานกว่าพระองค์อื่นๆ คือ ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ๒๕ ปี ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ๕๒ ปี นับเป็นบุญธรรมมีในทางปฏิบัติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งยากที่จะมีเป็น สาธารณะแก่บุคคลทั่วไป

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระนามเดิมว่า เจริญ นามสกุล คชวัตร ทรงมีพระชาติภูมิ ณ จังหวัดกาญจนบุรี ประสูติเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุ ๑๔ พรรษา ณ วัดเทวสังฆาราม กาญจนบุรี แล้วเข้ามา อยู่ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร จนพระชนมายุครบอุปสมบท จึงกลับไปอุปสมบท ที่วัดเทวสังฆาราม กาญจนบุรี และทรงจำพรรษา ณ วัดเทวสังฆาราม ๑ พรรษา แล้วจึงกลับมา ทรงทำทัฬหีกรรม คือทรงอุปสมบทซ้ำ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ประทับอยู่ศึกษา พระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหารตลอดมา จนกระทั่งสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงดำรงสมณศักดิ์มาโดยลำดับดังนี้ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ พระราชาคณะชั้นราช และพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ พระโศภนคณาภรณ์ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมวราภรณ์ ทรงเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระสาสนโสภณ ทรงเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระญาณสังวร และทรงได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในราชทินนามที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นผู้คร่ำครึในการศึกษา ทรงมีพระอัจฉริยภาพรู้เฝ้าเรียนมาตั้งแต่ทรงเป็นพระเปรี๊ญ โดยเฉพาะในด้านภาษา ทรงศึกษาภาษาต่างๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน และ สันสกฤต จนสามารถใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

กระทั่งเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระอุปัชฌาย์ทรงเห็นว่า จะเพลินในการศึกษามากไป วันหนึ่ง ทรงเตือนว่า ควรทำกรรมฐานเสียบ้าง เป็นเหตุให้พระองค์ทรงเริ่มทำกรรมฐานมาแต่บัดนั้น และทำตลอดมาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงเป็นพระมหาเถระที่ทรงภูมิธรรมทั้งด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงศึกษาหาความรู้สมัยใหม่อยู่เสมอ เป็นเหตุให้ทรงมีทัศนะกว้างขวาง ทันทต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และทรงนิพนธ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาจำนวนมากได้อย่างสมสมัย เหมาะแก่บุคคลและสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน และทรงสั่งสอนพระพุทธศาสนาทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ในการศึกษา ได้ทรงมีพระดำริทางการศึกษาที่กว้างไกล ทรงมีส่วนร่วมในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกของไทย คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมาแต่ต้น ทรงริเริ่มให้มีสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อฝึกอบรมพระธรรมทูตไทยที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ ทรงเป็นพระมหาเถระไทยรูปแรก ที่ได้ดำเนินงานพระธรรมทูตในต่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากทรงเป็นประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศเป็นรูปแรก เสด็จไปเป็นประธานสงฆ์ในพิธีเปิดวัดไทยแห่งแรกในทวีปยุโรป คือวัดพุทธปทีป ณ กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร ทรงนำพระพุทธศาสนา เถรวาท ไปสู่ทวีปออสเตรเลียเป็นครั้งแรก โดยการสร้างวัดพุทธรังษีขึ้น ณ นครซิดนีย์ ทรงให้กำเนิดคณะสงฆ์เถรวาทขึ้นในประเทศอินโดนีเซีย ทรงช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศเนปาล โดยเสด็จไปให้การบรรพชาแก่ศากยกุลบุตรในประเทศเนปาลเป็นครั้งแรก ทำให้ประเพณีการบวชฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งในเนปาลยุคปัจจุบัน ทรงอุปถัมภ์การสร้างวัดแคโรไลนาพุทธจักรวราราม สหรัฐอเมริกา ทรงเจริญศาสนไมตรีกับองค์ดาไลลามะ กระทั่งเป็นที่ทรงคุ้นเคยและได้วิสาสะกันหลายครั้ง และทรงเป็นพระประมุขแห่งศาสนจักรพระองค์แรกที่ได้รับทูลเชิญให้เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการในประวัติศาสตร์จีน

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นนักวิชาการและนักวิเคราะห์ธรรมตามหลักการของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า อัมมวิจยะ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พุทธธรรมนั้นสามารถประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของชีวิตได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับสูงสุด ทรงมีผลงานด้านพระนิพนธ์ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจำนวนกว่า ๒๐๐ เรื่อง ประกอบด้วยพระนิพนธ์

แสดงคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง รวมถึงความเรียงเชิงศาสนคดีอีกจำนวนมาก ซึ่งล้วนมีคุณค่าควรแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาของชาติหลายแห่งตระหนักถึงพระปรีชาสามารถและคุณค่าแห่งงานพระนิพนธ์ ตลอดถึงพระกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ จึงได้ทูลถวายปริญญาคุณุภักดิ์กิตติมศักดิ์เป็นการเทิดพระเกียรติหลายสาขา รวม ๑๓ มหาวิทยาลัย

นอกจากพระกรณียกิจตามหน้าที่ตำแหน่งแล้ว ยังได้ทรงปฏิบัติหน้าที่พิเศษ อันมีความสำคัญยิ่งอีกหลายวาระ กล่าวคือ ทรงเป็นพระอภิบาลในพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เมื่อครั้งทรงพระผนวช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ พร้อมทั้งทรงถวายความรู้ในพระธรรมวินัยตลอดระยะเวลาแห่งการทรงพระผนวช ทรงเป็นพระราชากรมวาจาจารย์ ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ไม่เพียงแต่สร้างศาสนธรรม คือคำสอนมอบไว้เป็นมรดกธรรมแก่พุทธศาสนิกชนและแก่โลกเท่านั้น แต่ยังได้ทรงสร้างวัตถุธรรมอันน่าสຸขประโยชน์สู่ประชาชนทั่วไป มอบไว้เป็นมรดกของแผ่นดินอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ วัดญาณสังวราราม ชลบุรี วัดรัชดาภิเษก กาญจนบุรี วัดวังฟูไทร เพชรบุรี วัดล้านนาญาณสังวราราม เชียงใหม่ พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทราสถิตมหาสันติคีรี เชียงราย โรงพยาบาลสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต กาญจนบุรี ตึกสกลมหาสังฆปริณายก ในโรงพยาบาลและโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ๑๙ แห่ง โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ ท่าม่วง กาญจนบุรี ตึกวชิรญาณวงศ์ ตึกวชิรญาณ สามัคคิยาบาร ตึก ภปร ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต กาญจนบุรี และวัดไทยในต่างประเทศอีกหลายแห่ง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางการคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ มาเป็นลำดับ เป็นเหตุให้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา ประเทศชาติ และประชาชน เป็นอนกประการ นับได้ว่าทรงเป็นพระมหาเถระที่ทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตสมบัติและพรหิตปฏิบัติ และทรงเป็นครุฐานียบุคคลของชาติ ทั้งในด้านพุทธจักรและอาณาจักร

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงเป็นที่เคารพสักการะตลอดไปถึงพุทธศาสนิกชนในนานาประเทศ ด้วยเหตุนี้ ทางรัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ จึงได้ทูลถวายตำแหน่ง อภิชมหารัฐครู อันเป็นสมณศักดิ์สูงสุดแห่งคณะสงฆ์เมียนมาร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่ประชุมผู้นำสูงสุดแห่งพุทธศาสนาโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้ทูลถวายตำแหน่ง พระประมุขสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนาโลก

ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ พระสุขภาพของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรถดถอยลง เนื่องจากทรงเจริญพระชนมายุมากขึ้น ไม่อำนวยการให้ทรงปฏิบัติพระศาสนกิจต่างๆ ได้โดยสะดวก จึงเสด็จเข้าประทับรักษาพระองค์ ณ ตึกวชิรญาณ สามัคคีย์พยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ ในช่วงแรกๆ ยังเสด็จกลับไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นระยะๆ ครั้งละ ๓ - ๔ วัน และเสด็จไปสดับพระปาติโมกข์ ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทุกวันธรรมสวนะ เดือนเพ็ญและเดือนดับ กระทั่งพระสุขภาพไม่อำนวย คณะแพทย์ผู้ถวายการรักษาพยาบาลจึงกราบทูลให้งดการเสด็จไปสดับพระปาติโมกข์ดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้นมา

ถึงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ พระอาการประชวรโดยทั่วไปทรุดลง คณะแพทย์จึงได้ถวายการผ่าตัดพระอันตะ (ลำไส้) และพระอันทคุณ (ลำไส้เล็ก) หลังการผ่าตัด ทรงมีพระอาการทั่วไปเป็นที่พอใจของคณะแพทย์ ถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เริ่มมีพระอาการความดันพระโลหิตลดลง แต่มีการกระตือรือร้นเป็นระยะๆ กระทั่งถึงวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ความดันพระโลหิตลดลงถึง ๒๐ และคงตัวอยู่ระยะหนึ่ง ถึงเวลา ๑๙.๓๐ น. ความดันพระโลหิตลดลงถึง ๐ ในทันทีทันใด

คณะแพทย์ได้ออกแถลงการณ์ในเวลาต่อมาว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สิ้นพระชนม์ด้วยการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. สิริพระชนมายุได้ ๑๐๐ พรรษา กับ ๒๑ วัน

วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้เชิญพระศพจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย มายังพระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาถวาย น้ำสรงพระศพ ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร แล้วเชิญพระศพประดิษฐานในพระโกศกุดั่นใหญ่ ภายใต้เศวตฉัตร ๓ ชั้น บนพระแท่นแว่นฟ้าปิดทองประดับกระจก แวดล้อมด้วยฉัตรเครื่องสูง ๓ คู่ ประดับพุ่มตาดทองดอกไม้แจกัน และเทียนไฟฟ้ารายรอบพระโกศบนพระแท่นแว่นฟ้าทั้งสองชั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมถวายพระศพ ทั้งกลางวันและกลางคืน พร้อมทั้งมีพระโคมย่ำยามถวายพระศพ เป็นเวลา ๗ วัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๓๐ - ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๖) ปิณฺณูสมวาร (๑๑ - ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๖) และสตมวาร (๓๐ - ๓๑ มกราคม ๒๕๕๗) ถวายพระศพตามราชประเพณีโดยลำดับ

นับแต่ได้เชิญพระศพประดิษฐาน ณ พระตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา ได้มีพระบรมวงศานุวงศ์ ผู้นำประเทศ พุทธานุทูตประเทศต่างๆ และองค์กรศาสนา พร้อมทั้งพุทธศาสนิกชน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มาถวายสักการะเคารพพระศพอย่างเนืองแน่นอย่างมิเคยปรากฏมาก่อน อาทิ คณะทูตานุทูตกว่า ๒๓ ประเทศ

มาร่วมในการบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๗ วัน) ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชกุศล
ปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ และ พระราชกุศลสัตตมวาร (๑๐๐ วัน)
วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗ พระราชทานพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ สำนักวาดึกกันโดยสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิก
แห่งประเทศไทย ได้ประกอบพิธีมิสซาถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ คณะสงฆ์แห่งนิภาเนนบุตซีสุ แห่งประเทศญี่ปุ่น
ได้ประกอบพิธีสวดถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ฯพณฯ เซอร์จิง ตีอเปเกย์ นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศ
ภูฏาน พร้อมด้วยภริยาและคณะได้มาถวายสักการะเคารพพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ พระมหาคณาจารย์จันทรรามสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิภา
พร้อมด้วยคณะสงฆ์จีน ได้ประกอบพิธีกึ่งเต็กน้อมถวายพระกุศลแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะศิลปินในสาขาต่างๆ จัดถวายศิลปะบรรณาการ
สัตตมวารสมโภช ปุชนียคิตา ครบร้อยหนึ่งวัน การพระศพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก ด้วยการขับขานและศิลปะการแสดงต่างๆ เป็นประหนึ่งเครื่องบรรณาการ

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ พระมหาคณานันธธรรมปัญญาวัตร เจ้าคณะใหญ่นมมิภา
พร้อมด้วยคณะสงฆ์อนันมิภา ได้ประกอบพิธีกึ่งเต็กน้อมถวายพระกุศลแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๑๗ - ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ รัฐบาลอินเดีย โดยรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม
ประเทศอินเดีย และ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตอินเดียประจำประเทศไทย ได้ประกอบพิธีวิชัยยานบูชา
ถวายพระกุศลแด่พระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า อย่างเต็มรูปแบบตามลัทธิวิชัยยานแห่งทิเบต

วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะสังฆเถรวาทแห่งอินโดนีเซีย พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชน
อินโดนีเซียจำนวนกว่า ๑๐๐ คน ได้บำเพ็ญกุศลถวายพระศพเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้า

วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ คณะรังษีสังวร และสภาวัฒนธรรมไทย – ราษฎร์ ได้บำเพ็ญกุศล ราษฎร์กัษณบูชา ตามลัทธิธรรมนิยมมอญ ทูลถวายแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เนื่องในวาระครบรอบ ๒๕ ปีแห่งการโปรดเกล้าสถาปนา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นอกจากนี้ ยังได้มีผู้นำองค์กรทางศาสนาในประเทศต่างๆ ส่งสารแสดงความอาลัย เนื่องในการสิ้นพระชนม์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช จำนวนมาก อาทิ องค์ทะไลลามะ พระสังฆราช พระสังฆนายก องค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพุทธศาสนาจากนานาประเทศ

กล่าวได้ว่า เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงอยู่ในฐานะพระสังฆบิดรของพุทธบริษัททั่วโลกโดยแท้

ถึงวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ตรงกับวันคล้ายวันประสูติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ครบ ๑๐๑ ปี และวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ตรงกับวันสิ้นพระชนม์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ครบ ๑ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์จัดงานบำเพ็ญกุศลถวายแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เนื่องใน ๒ วาระนี้ เรียกว่า งานบำเพ็ญกุศลครบ ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ระหว่างวันที่ ๓ - ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในการนี้ รัฐบาล ศิษยานุศิษย์ และพุทธศาสนิกชนได้ร่วมโดยเสด็จพระราชกุศล โดยมี ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีการจัดกิจกรรม “บุปผาวิธานบูชา” ให้ประชาชนร่วมปักดอกบานไม่รู้โรย บนพระรูปเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช กิจกรรม “ปฏิบัติธรรมสังฆราชบูชา ครบ ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์” พระธรรมเทศนาและปฏิบัติธรรม โดยการนำของพระวิปัสสนาจารย์สายกรรมฐาน กิจกรรมการอ่านบทเสภา และบทกลอนใน

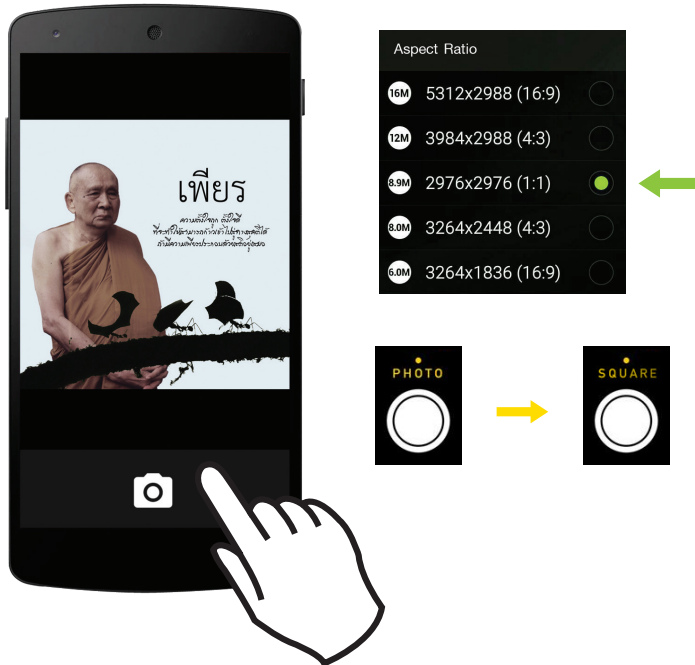
พระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ที่พระองค์ได้ทรงนิพนธ์ไว้ การแสดงดนตรีเพลงของกลุ่มศิลปินเป็น คีตัญญูลีลา เพื่อรำลึกถึงเจ้าพระคุณสมเด็จฯ นิทรรศการ “สัมพัจฉรฉนัง ครบ ๑ ปี แห่งการ สิ้นพระชนม์” นิทรรศการครั้งนี้ได้รวบรวมกิจกรรมตลอดระยะเวลา ๑ ปี แห่งการสิ้นพระชนม์ เปิดตัวภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “เมืองนิรมิต แห่ง จิตตนคร” และหนังสือการ์ตูน แจกแก่ผู้เข้าชม มีพิธีมอบทุนส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แก่สำนักศาสนศึกษาทั่วประเทศที่มีการ จัดการศึกษาดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ประชุมสุดยอดชาวพุทธโลก ประกอบด้วยพระราชาธิบดี ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางพระพุทธศาสนาและบุคคลสำคัญของโลกจาก ๔๑ ประเทศ ได้ร่วม ประกอบพิธีสวดมนต์ถวายพระกุศล และเทิดพระเกียรติแด่เจ้าพระคุณสมเด็จฯ พระญาณสังวรฯ พระประมุขสูงสุดแห่งพุทธศาสนาโลก ณ วิหารแห่งวัดเนนบุตซึ เมืองกาโต จังหวัดคิโงะ ประเทศญี่ปุ่น

ถึงวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นวันตรงกับวันสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และเป็นวันที่เจ้าพระคุณสมเด็จฯ พระญาณสังวร ฯ สิ้นพระชนม์ครบ ๑ ปีกับ ๑๒๑ วัน วัดบวรนิเวศวิหาร ได้จัดพิธีบำเพ็ญกุศลถวายและจัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติ โดยมีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ในเวลา ๑๙.๐๐ น. จบแล้ว คณะนักเรียนโรงเรียนกอนิมพิศวิทยา แขวงบางทองหลวง กรุงเทพมหานคร แสดงมโนราถวายหน้าพระศพ จบแล้วสำนักการสังคีต กรมศิลปากร แสดง โขนรามเกียรติ์ ตอนพาลีสอนน้อง ถวายหน้าพระศพ

ในระหว่างนี้ได้มีองค์กร คณะบุคคล และคณะสงฆ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศมาร่วม เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมถวายพระศพโดยตลอด

ร่วมกันแชร์ วาจนธรรมผ่าน social network

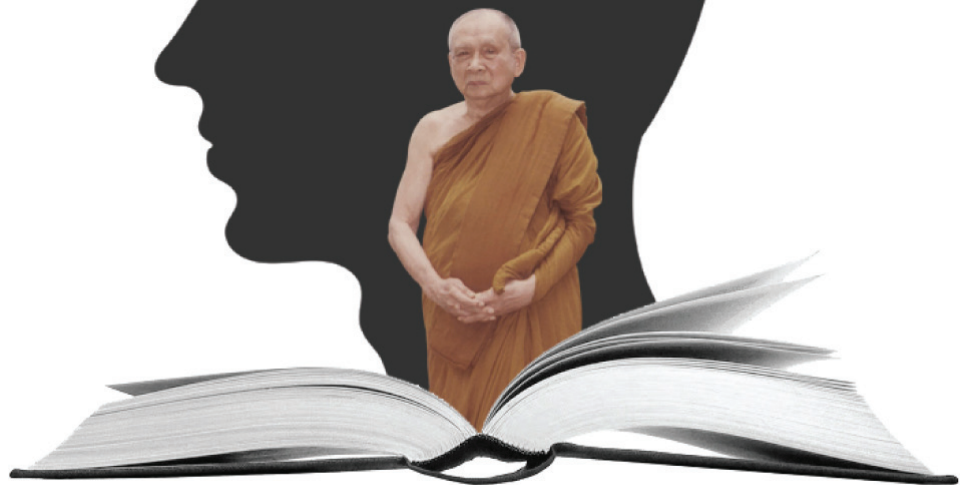
รวมพลังสร้างทั้งหลาย
ช่วยคน/ชาวจิตตนครให้เกิดความดีความเฟื่องเฟื่องขึ้นได้
หากันล้มล้าง/ละทิ้งใจตมปะ จึงเกิดเหตุหมิ่นตมต่างๆ ปรากฏอยู่ทั่วไปว่า
ความเจริญทางวัตถุต่างๆ เขาทำให้เกิดความทุกข์ที่แท้จริงไม่

ความเจริญ

เพิ่มพูน

การศึกษามิทางโลกก็ตาม มิทางธรรมก็ตาม
ผู้มีปัญญาช่วยศึกษาให้มั่งมีมั่งคั่ง
สติ/ละอาย/สมาธิเป็นหัวใจ

ตน

ตนเองเท่านั้น
ที่สามารถนำความรู้อะไรเรื่องทั้งหลาย
มาเพิ่มพูนสติและปัญญาของตนได้

เพียร

ความตั้งใจจริง
ที่จะทำให้สามารถก้าวเข้าไปสู่ทางสุดได้
กับความเพียรประกอบด้วยความตั้งใจเสมอ

โลกนี้มัน มีข้อคิดให้โลกนี้จะมีปัญหาไหม/แจ้ง
ข้อคิดจะไปบรรลุนิพพาน
เหมือนนกที่ติดข่าของตัวจะหลุดไปได้

หลุด

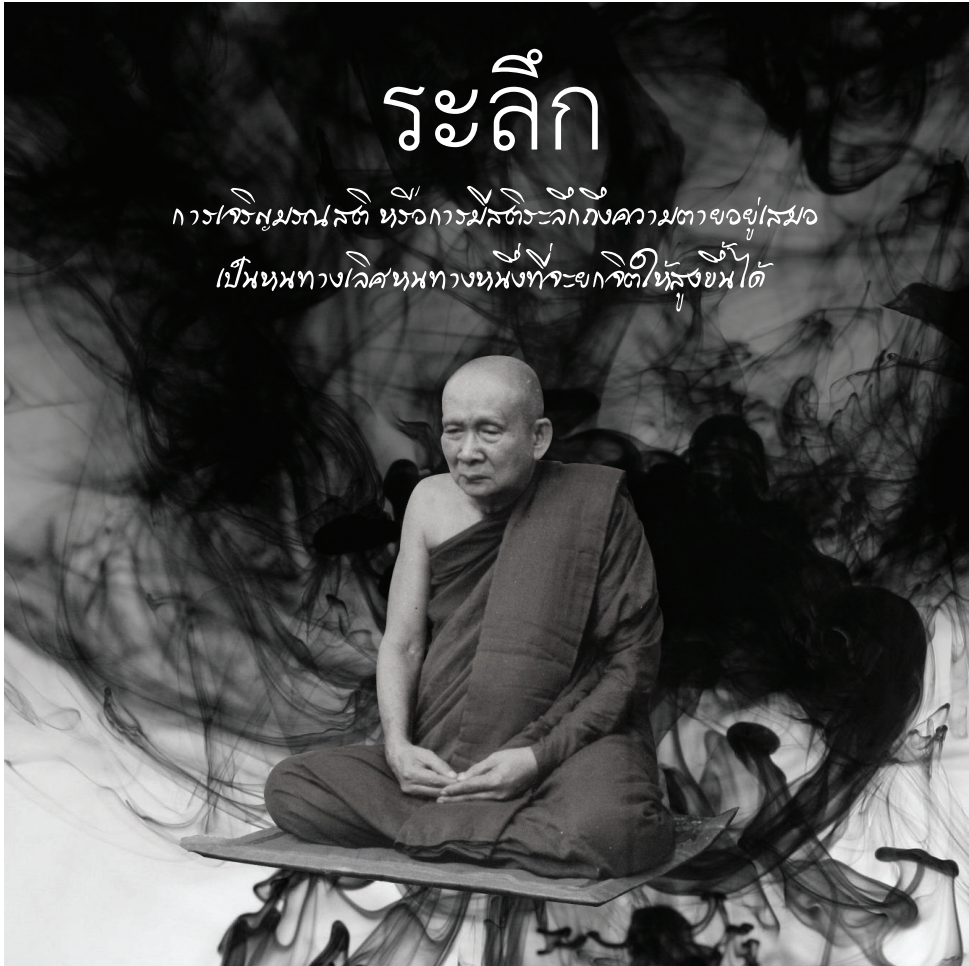
รู้ตัว

สติสัมปชัญญะระลึกรู้ตัวให้อริชานกต่างๆ
ความมากพร่องในธรรมมีน้อยเพียงใด
ก็จะทำให้รู้เห็นมีความสุข ความพ้นจากอำนาจของมารเพียงพิน

ระลึก

การเจริญสมาธิ หรือการมีสติระลึกถึงความตายอยู่เสมอ
เป็นหนทางเลิศหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้รู้ตัวได้

ปล่อย

ลามัสนุชหม่อมมัยกามฉันทะจันเป็นของธรรมดา
// ต่อกับปล่อยให้กามฉันทะมีอำนาจ//ง
เหนือความระลึกถึงด้อมชั่วดี ก็ผิด

เปลอ

สติปัญญาคือความสำคัญในการบริหารจัดการยิ่งกว่าอะไรอื่นทั้งนั้น
พยายามให้โลกลดสติเลอปัญญาห้อยที่ลัดเท่าที่จะทำได้
การบริหารจัดการก็ได้ผลหนัก/แผ่เบาตามสมควร

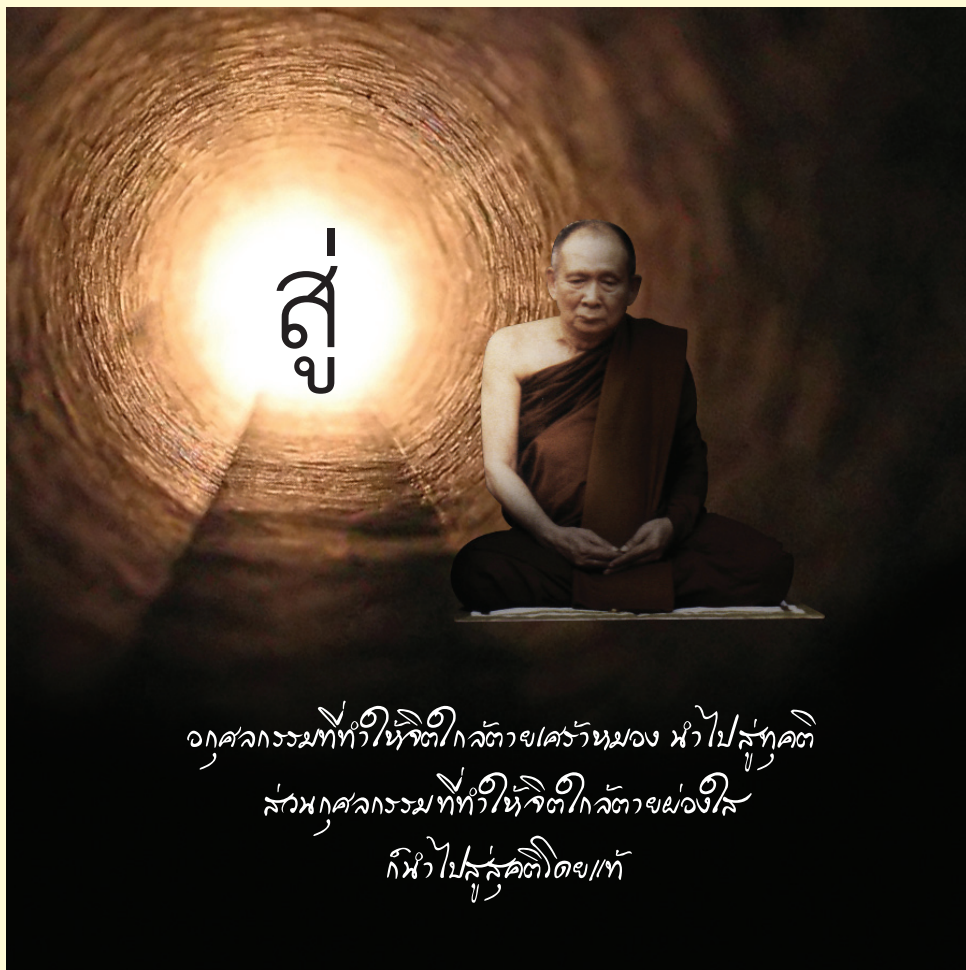

สงบ

ใจสงบสมาธิเพียงไหน
ก็ลดงิให้ปรากฏว่าการบริหารทางจิตให้ผลัดขึ้นเพียงนั้น
ไม่ต้องการใจที่สงบสมาธิก็ต้องบริหารจิต

ธรรมดา

ความ//แก่ ความเจ็บ ความตาย
เป็นของธรรมดาของชีวิต
ถ้าใครเกิดมา//แล้ว ไม่//แก่ ไม่//เจ็บ ไม่//ตาย
นั่น//แหละ จึงจะผิดธรรมดา

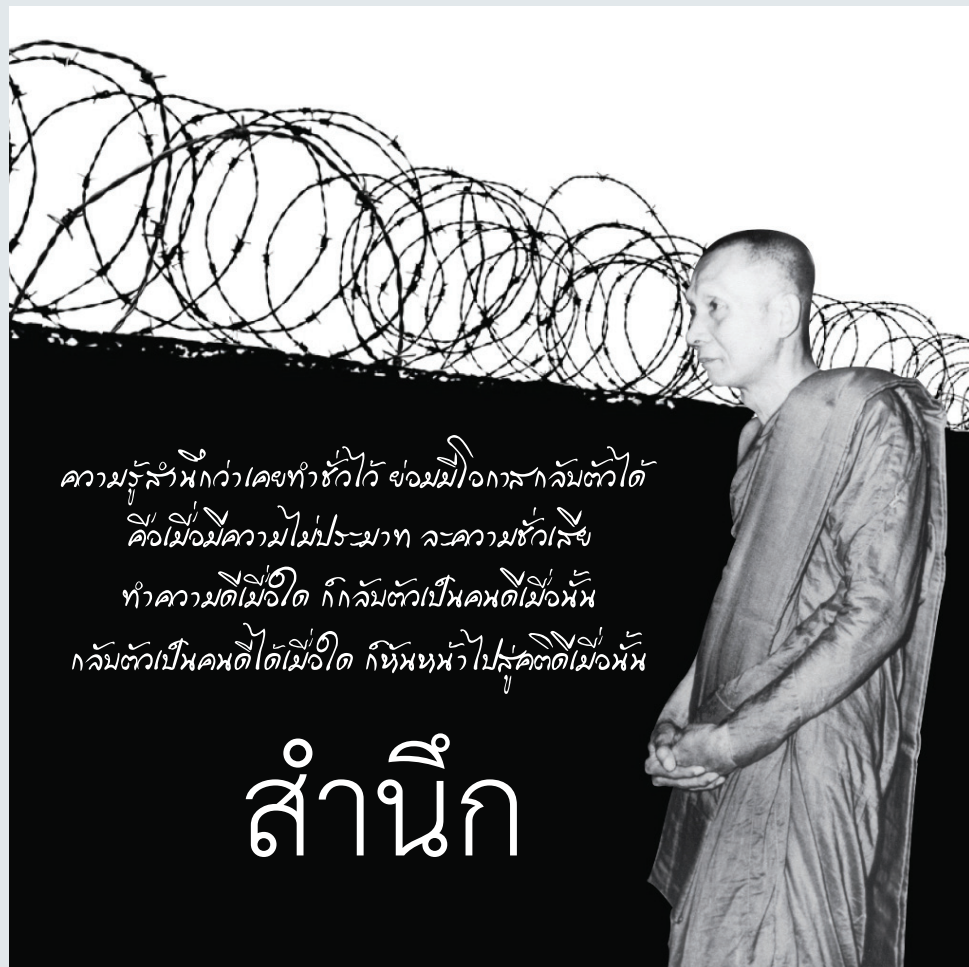
อกุศลกรรมที่ทำให้จิตใจตายใคร่ของ ห่วงไปสู้ทุกคืน
สักหากุศลกรรมที่ทำให้จิตใจตายของใคร
ก็ห่วงไปสู้คืนเดียว/แท้

กรรม

กรรมมีความสำคัญยิ่งนัก

ทุกคนควรจะได้พิจารณาอย่างดีที่ลัดก่อนจะทำการทั้งปวง
เพื่อให้สามารถทำ//แต่ละกรรมดี เป็นกุศลกรรมที่จะนำไปสู่สุคติ
พ้นจากทุกข์อันเป็น//ตน//แห่งความทุกข์น้อยใหญ่

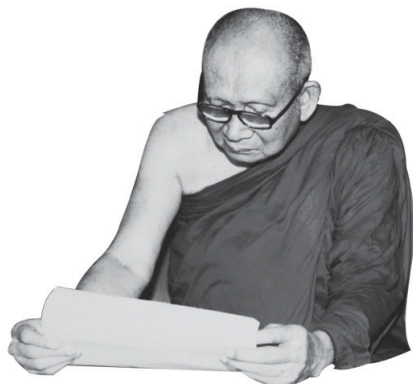
ความรู้สึกลำบากกว่าเคยทำชั่วไว้ ชั่วเมื่อโอกาสกลับตัวได้
คือเมื่อมีความไม่ประมาท ละความชั่วเสีย
ทำความดีเมื่อใด ก็กลับตัวเป็นคนดีเมื่อนั้น
กลับตัวเป็นคนดีได้เมื่อใด ก็หันหน้าไปสู่คนดีเมื่อนั้น

สำนึก

ประมาท

คนที่เคยทำได้
มาด้วยความประมาทและความดีเสีย ไม่ทำชั่ว
ก็กลายเป็นคนชั่ว // ละทิ้งหัวใจไปสุดที่ชั่ว

เปลี่ยน

ไม่ว่ายังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่
ทุกคนจึงอาจสร้างหรือเปลี่ยนศตภาพหน้าของตนได้

กรรมชั่วที่บุคคลได้ทำไว้แล้ว
ย่อมละเสียได้ด้วยกุศล
บุคคลนั้นย่อมส่องโลกที่มืดมัว
เหมือนอย่างดวงจันทร์ที่พ้นจากหมอก

สอง

ใจที่ไม่มีความนิ่งงันหว่านธาตุ
เป็นใจที่มีความลงมือ
ทุกคนต้องการมีความลงมือ
แต่ทุกคนไม่ปฏิบัติให้เกิด ความลงมือ

ใจ

ฐานะ

ผู้มีหน้าที่ฐานอย่างใด
ไม่ปฏิบัติให้สมกับหน้าที่ฐานอย่างนั้น
ย่อมเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลน หมดความนับถือ
ต้องเสื่อมจากเกียรติที่ดี จนถึงต้องตกจากฐานของตน

ตบะ

ตามนัยของการตั้งใจกำจัดความโลภจราห
หรือการทำผิดหน้าที่ มุ่งทำกิจวัตรเป็นหน้าที่ที่พึงทำ
วัตรเป็นกิจวัตรของมนุษย์มาเสมอ และให้ยิ่งขึ้น

เครื่องมือในการปกครองย่อมมีอยู่หลายอย่าง
//แต่ที่ขาดไม่ได้คือธรรมของผู้ปกครอง
เพราะถ้าไม่มีธรรมแล้วมันเสีย//แล้ว
จะปกครองให้เกิดความสุขความเจริญหาได้ไม่

ธรรม

พระราชญาณโอรสบุคคลที่ไม่ควรชนไม่ชื่อว่าพระราช
เพื่อนญาณโอรส=เพื่อนไม่ชื่อว่าเพื่อน
ภริยาผู้ไม่ฆ่า/กรงสามไม้ชื่อว่าภริยา
บุตรผู้ไม่เลี้ยงมารดาบิดาผู้ไม่ฆ่าไม่ชื่อว่าบุตร
สภากที่ไม่มัลลทินรม (คนดี) ไม่ชื่อว่าสภาก
ผู้พูดไม่เป็นธรรมไม่ชื่อว่าลัทธิธรรม
ผู้ละหรือลงนาคะโทษไม่พูดเป็นธรรมชื่อว่าลัทธิธรรม

สัตบุรุษ

กำหนดรู้ที่ลมนหาใจลมอๆ
เมื่อไร เมื่อไหร่จะได้พบความสงบใจ
เป็นความสุขสงบอย่างยิ่ง

๖ ฝัน

ความไม่ตื้นห้นหลาย//เมฆหลายอย่าง
ทั้งอย่างเปิดใจ//ละซ่อนเร้น
ต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบให้ได้
จึงจะสามารถพบจิตใจที่พ้นจากภัยความชั่วร้าย

การบริหารจิตก็คือการพยายามอมรมปัญญา
ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง รู้ให้เห็นทั่วทั่ว
รู้ให้เห็นทั่วควรละ ดีให้เห็นทั่วดี
รู้ให้เห็นทั่วควรอมรมเพิ่มพูน

๕ ต้าน

การมีเหตุผลในการรับอารมณ์
เมื่ออารมณ์เกิดขึ้นก็ให้สามารถทำพิจารณาอย่าง//สมคณ
ไม่ปล่อยใจให้รับ//รับไปตามกำลังจิตไม่ต้านทานให้อ่อนลง
ด้วยอำนาจการพิจารณาให้//สมคณเลย

เฝ้า

พญามาตเป็นไฟเผาใจที่ร้อน
เมตตาเป็นน้ำพรมใจที่เย็น เป็นสุข

มานะ

คนที่เต็มไปด้วยความมานะ
หรือที่เรียกว่ามีทิฐิมานะ=แรงกลัว ก็ยากที่จะสั่งสอนได้
ต้องทำให้คลายความมานะหรือสิ้นทิฐิมานะเสียก่อน

ผู้มีบารมีจิตคือผู้ค้ำชูธรรม
//ละธรรมหันท่ามเปรียบเป็นร่มใหญ่ที่กันแดดกันฝนได้
หรือจะกล่าวอีกอย่าง
ธรรมก็คือเครื่องป้องกันรักษาใจไม่หลง//แห่งจิตตนดวง

ร่ม

ข ล่าง

มรรดาผู้มาบริหารจิต

คือ ผู้กำลังพยายามปฏิบัติต่อจิตของตน
เหมือนช่างทาสีปฏิบัติต่อ//ประลัมภ์ทาสี
คือพยายามล้างสีที่หมักในอกออกไปเสมอ ๆ

คนดีหรือคนชั่ว
ก็เกิดจากการสั่งสมอารมณ์ใจ ไม่ได้เกิดจากสิ่งอื่น
จึงควรจะได้ระวังการสั่งสมอารมณ์ไม่พออย่างยิ่ง

สั่งสม

ละ

เมื่อความตายมาถึง
เราต้องละทุกคนทุกสิ่งไว้ให้โลกนี้
เราจะต้องไปแต่ล้วนทั้งกับกรรมดีหรือกรรมชั่ว
ที่เราทำไว้เท่านั้น

AR

ฉันรู้เลยว่าโลกนี้ยังมีคนดีๆ ที่ฉันจะช่วยเหลือให้ได้

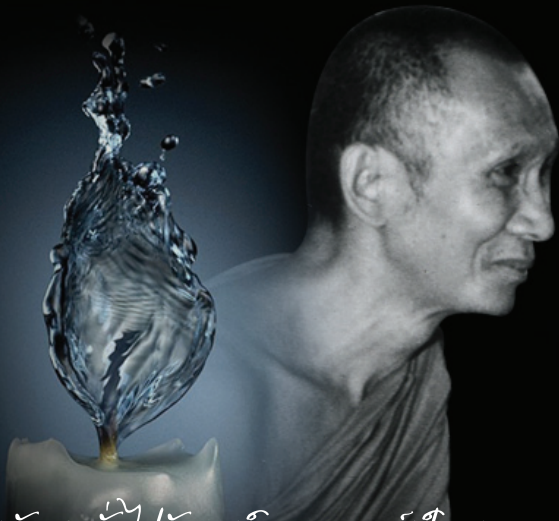
รักษา

ศึกษา

การศึกษาให้รู้ความจริง คือ
ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า//ละอมนวลให้ดำรงอยู่เสมอ

จริง

สามัญชนทั่วไปมักจะเห็นความทุกข์เป็นสุข
เห็นความร้อมเป็นความใจเย็น
ปัญญาและเหตุผลเท่านั้นที่จะช่วยให้เกิดความเห็น
ตรงตามความเป็นจริง

ผู้ไม่เพ็ดเพ็ดอินดีอินร้ายจนเกินไปเท่านั้น
ที่มีจิตใจสงบใจอกอิน
ที่กล่าวได้ว่าเป็นจิตใจที่มีค่า
เป็นที่พึ่งปรารถนาของผู้มีปัญญามากมาย

ปรารถนา

ทาส

ชาวจิตตนครที่ปล่อยใจให้
ความปรารถนาต้องการในรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสและธรรมารมณ์
นำไปอย่างไม่ขัดขืนตามทามกิระหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้
เช่นเดียวกับทาสตัวเอง

จิตของผู้ใดผู้หนึ่ง
ความพยายามให้รู้เห็นเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ในห้วงของตน
เพราะความรู้เห็นเหตุการณ์ในจิตเป็นความสำเร็จ
เป็นกุญแจไขไปสู่ความสำเร็จ
ในการรักษาจิตให้รู้เห็นเป็นผล

กุญแจ

ทัน

ทุกคนควรรู้อารมณ์ รู้ให้ทันเวลามากเพียงใดก็ยิ่งดี
ความรู้ทันเท่านั้นที่จะทำให้อารมณ์ได้ม

ปราศจาก

ขณะที่ปราศจากกมลฉันท ปราศจากพหุมาท
ใจก็ย่อมมีความสงบเย็นเป็นอย่างยิ่ง

ท้อ

ความเพียรจริงไม่ท้อ//ท้อห//อ
เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จได้ในทุกสิ่งทุกอย่าง

เหตุ

กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม
กรรมเป็นเหตุล้นวิบาก
และวิบากก็เป็นเหตุก่อกิเลสขึ้นอีก

AR

กาล

“กาลย่อมกินสัตว์ที่เกิดมาทั้งหมดพร้อมกับตนเอง”
//แต่กาลไม่อาจกินกรรม//ผลของกรรม
ที่ทุกสัตว์มีบุคคลตัวตนทำไว้ได้

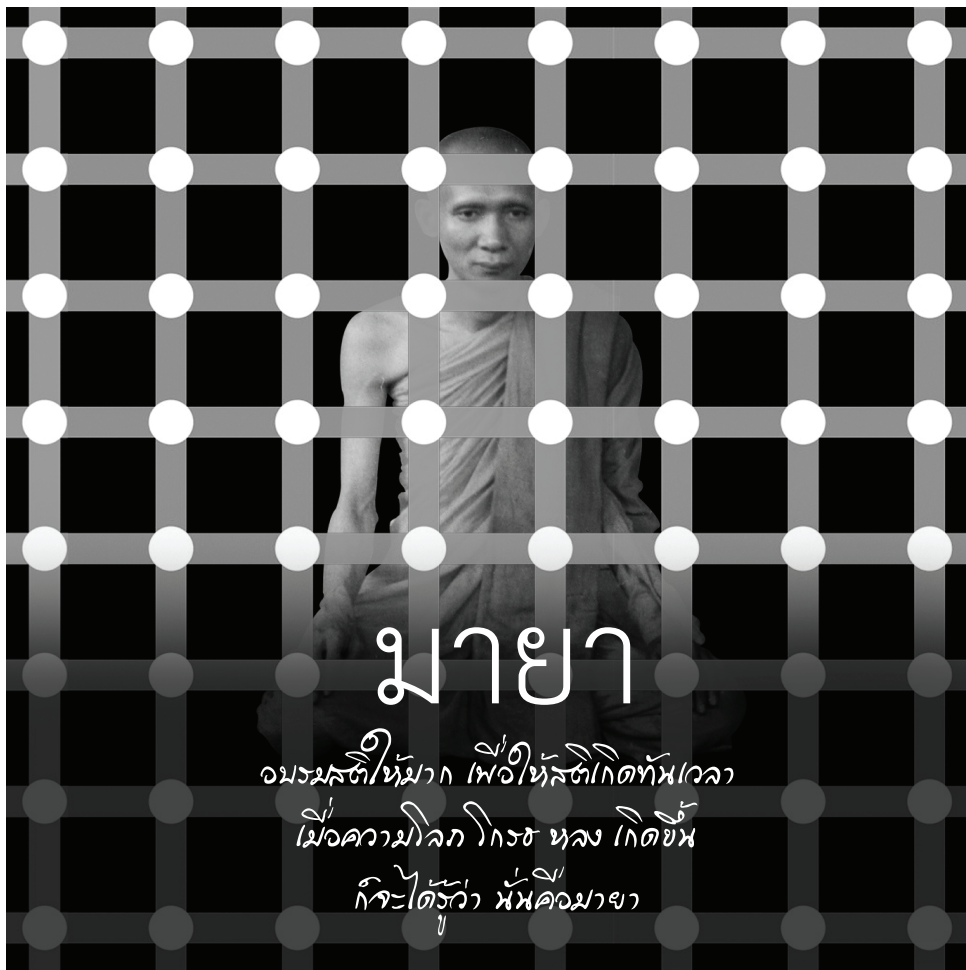
กลืน

เวลาเกิดขึ้นจากความมองของเราเอง
สัตว์โลกทั้งปวงเกิดจากเวลา ก็ว่าได้
ทั้งเวลา ก็กลืนกินตัวเราพร้อมทั้งสัตว์โลกทั้งปวงไม่มีเหลือ

วน

เมื่อโลกนั้นหม่นหมองอยู่
แต่ทุกคนที่อยู่ในโลกหาได้รู้ว่โลกนั้นหม่นหมองไม่
เมื่อโลกนั้นหม่นหมองไปหาจุดแล้ว คนทั้งปวงก็คิดว่าวันใหม่

มายา

อมรมลต์ให้มาก เพื่อให้ลต์เกิดทันเวลา
เมื่อความลิกโกกรช หลง เกิดขึ้น
ก็จะได้รู้ว่า นั่นคือมายา

ย่อ

คนிடขมากชอบขมากกว่าชอบคำจริง
เมื่อไม่ชอบคำจริงก็ไม่ได้รับความเข้าใจที่ถูกต้องจริง
หลงอยู่ในความเห็นผิดเข้าใจผิด
จึงมีผลเป็นโทษมิใช่เป็นคุณ

ต้องไม่คิดพูดทำ
สิ่งที่จะเป็นการเพิ่มกิเลส
จะคิดพูดทำ/แต่สิ่งที่เป็น
การลดกิเลส
ดับกิเลสเท่านั้น

พูด
จบ

AR

ร้อน

ถ้าใจร้อนห้อยลงเพียงใด
ก็/เลตงว่ากิเลสห้อยลงเพียงนั้น
ใจร้อนมากขึ้น
ก็/เลตงว่ากิเลสเพิ่มมากขึ้น

หนี

ผู้ที่กำลังหนีทุกคืน ซึ่ง//ไม่มีหารจิต
ก็กลัวมารภพกลัวภาพที่เป็นทุกข์ได้ในวันหนึ่งอย่าง//หม่นหมอง
มากน้อยตามควร//กับการปฏิบัติ

ได้ชักนำส่งเสริมคนให้รักหาวิทย์
คือให้ปฏิวัติกฎหมาย//ละพระมัตถ์ผู้ดีของพระพุทธเจ้า
คอยห้ามคนให้ขัดแย้งจากความลวงเกิน
ละเมิดกฎหมาย//ละพระมัตถ์ผู้ดี

วินัย

สว่าง

จิตของผู้ใดเป็นไปเช่นไร ผู้นั้นย่อมรู้ได้ด้วยตนเอง
เมื่อผู้ใดเห็นความมืดสว่างในจิตตนเพียงใด
ก็ย่อมเข้าใจถึงความมืดสว่างแห่งพระธาตุขันธ์ของพระพทธเจ้าเพียงนั้น
นี่แหละเรียกว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นพระพทธเจ้า

ล่อ

ความมั่งคั่งและปัญญาทำให้ทัฬหสูทด้วย
กำลังล่อให้โลก//ล่อให้กิเลส//ล่อให้หลง//ล่อ
//ล่อให้สติปัญญาต่อตัวไม่ยอมมิลก ไม่ยอมมิลก ไม่ยอมมิลกไปตามล่อ
หัน//เพราะสามารถเห็นล่อได้ ไม่ถูกล่อล่อครอบครอง
ชักนำไปสู่ความพินาศในวาระสุดท้าย

แพ่

พึ่งอนรมิใจให้มีเมตตา//เข้าไปในโลกทั้งปวงเกิด

หัวใจของมดคลทุกคน
ไม่มีความชั่วครองอยู่ ความดีก็จะมี
หรือไม่มี ความดีครองอยู่ ความชั่วก็จะมี
การประหารจิต คือการพยายามจะทำให้
ใจมีความดีครองใจความชั่วไม่มี

ครอง

๘ ได้ขาด

ผู้ใดชมกิเลสตัดขาด//แล้วไม่กลับ//พั
ไม่มิกิเลสอะไรในโลกมาต่อ//เขาได้

มารคือผู้ทำลาย ผู้ทำให้เกิดทุกข์
ผู้ใดสามารถเอาชนะมารได้
ผู้ผู้นั้นย่อมสิ้นทุกข์
มีสุขตามควรแก่ความประพฤติของตน

ชนะ

แพฟ

แม้จะยังไม่สามารถชนะกิเลสได้อย่างเด็ดขาด ไม่กลัวแพฟ
แต่ก็ควรพยายามให้อิถาลที่แพฟ
มีน้อยกว่าอิถาลที่ชนะ

AR

บริหาร

มรดกผู้มามีบริหารจัดการทั้งหลาย
//ไม่ต้องกังวลจะทำจิตของตนให้เป็นจิตที่ดีที่พ้นอำนาจทางทุจริต//แล้ว
ก็ต้องไม่อ่อน//จ ต้องเข้ม//ยังเด็ดขาดให้ดีเท่านี้
เป็นใหญ่ในใจตนจึงจะประสมผลสำเร็จสูงสุด
ในการบริหารจัดการได้มีจิตวิเศษสุดทำให้ความทุกข์ที่สุดได้

ไม่มีอารมณ์มาก
ก็ขยับขึ้นมาเป็นกิโลชั้นกลาง ชั้นหยาบ ปรากฏอยู่เต็มจิตไปหมด
จิตที่ยังมีอารมณ์หยาบกับตัวใจมันอยู่
แม้จะปรากฏว่าบริสุทธิ์ที่พื้นผิว
จึงทราบดีว่าไกลกิเลสไม่ เพราะยังมีกิเลสอาศัยอยู่ที่ใกล้ชิดที่สุด
อาศัยอยู่ชั้นในที่ได้ยว

ฟัง

ละอาย

หิริ ทำให้จิตใจมีความละอายต่อมาปทุริต รังเกียจมาปทุริต

A photograph of a cobra and a Buddhist monk standing on a rocky shore at sunset. The cobra is on the left, with its hood flared, showing a pattern of brown, white, and blue. The monk is on the right, wearing a brown robe and standing with his hands clasped. The background is a hazy, golden sunset over water.

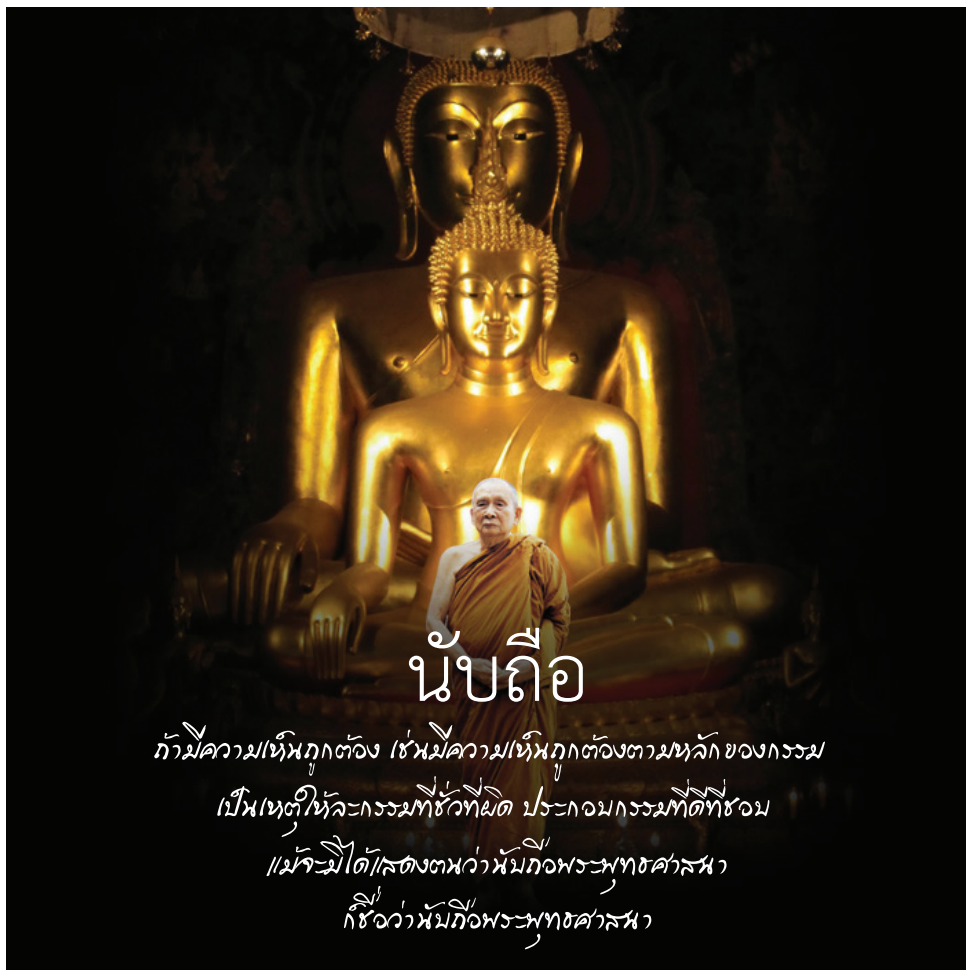
กลัว

โอดตันโปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่วหรือมาปทุจริตต่างๆ
เหมือนอย่างบุคคลผู้รักชีวิตเกรงกลัวต่ออสรพิษไม่อย่างที่จะเข้าใกล้

เสียง

ปัญญารู้เหตุผลทั่วหน้า
ที่จะทำให้ตัดสินใจไม่ได้ถูกต้องว่า
เสียงไหนคือเสียงของฝ่ายดี//ละเสียงไหนคือเสียงของฝ่ายชั่ว
นอกจากปัญญา//ละเหตุผล//แล้วจะไม่ทำอะไรก็ได้ด้วยตนเอง

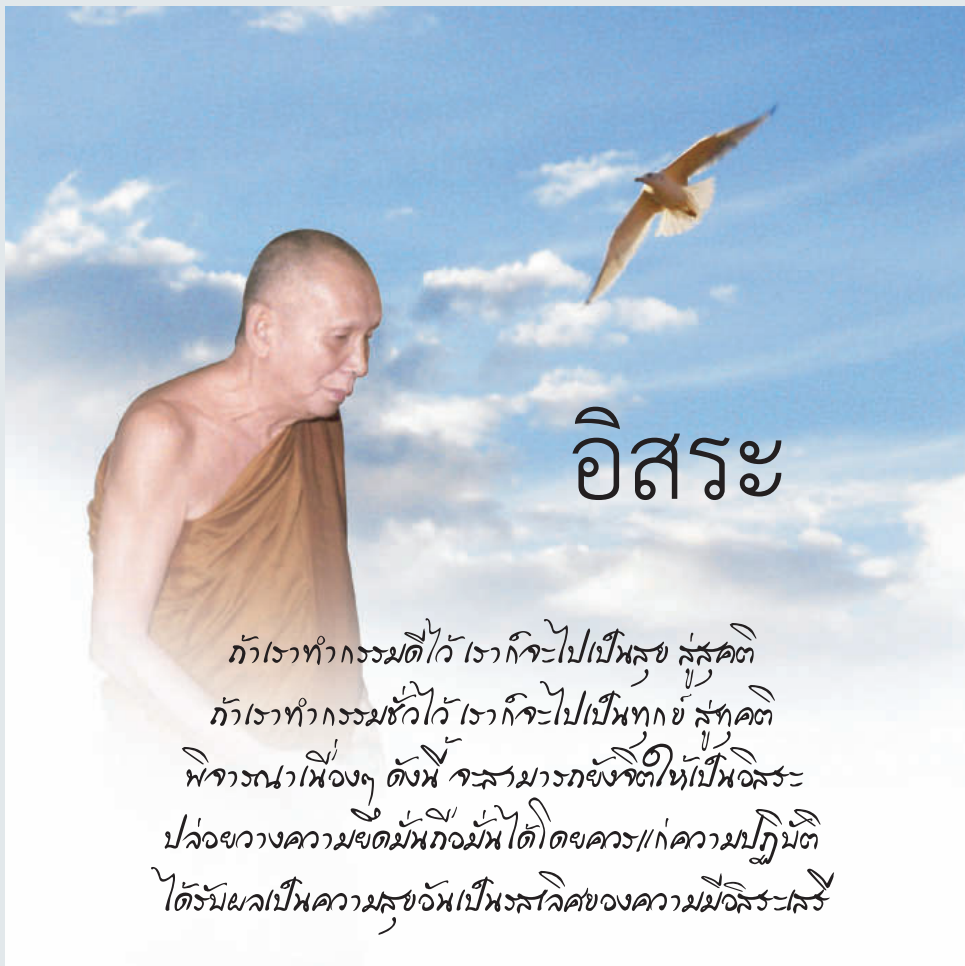
นับถือ

ถ้ามีความเห็นถูกต้อง ใช้มีความเห็นถูกต้องตามหลักของกรรม
เป็นเหตุให้ละกรรมที่ชั่วที่ผิด ประกอบกรรมที่ดีที่ชอบ
แม้จะได้แสดงตนว่านับถือพระพุทธศาสนา
ก็ถือว่านับถือพระพุทธศาสนา

กาม

// กามฉันทะจะเป็นสิ่งที่ต้องมัวอยู่ในลาภยศ
// ต่ก็เป็นสิ่งที่สามารถควบคุมบังคับให้อยู่ในขอบเขตได้

อิสระ

ถ้าเราทำกรรมดีไว้ เราก็จะไปเป็นสุข สวรรค์
ถ้าเราทำกรรมชั่วไว้ เราก็จะไปเป็นทุกข์ สวรรค์
พิจารณาให้ถ่องแท้ ดั่งนี้ จิตสามารถยังจิตใจให้เป็นอิสระ
ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นได้โดยควร//แก่ความปฏิบัติ
ได้รับผลเป็นความสุขอันเป็นรสเลิศของความมีอิสระเสรี

ร่วมกัน

คนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ต้องมีตม=

คือใครมีหน้าที่ฐานอย่างใด ก็ปฏิบัติไปอย่างนั้นให้ดี

ให้หมา=ให้ลม//แก่หน้าที่ฐาน=

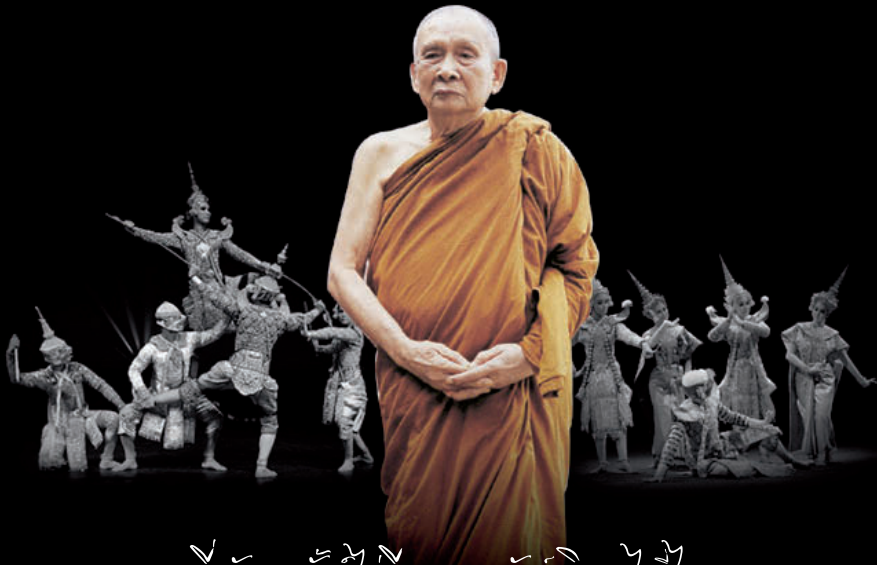

กรรมฐาน

ผู้ประภาความสงบในจิตใจ
จึงควรได้รู้จักการทำจิตตภาวนาหรือทำกรรมฐานโดยทั่วกัน
เพราะเป็นทางที่จะนำไปสู่ความสุขได้จริง

ละคร

ที่หลังฉากนั้นก็ไม่พอระ หาง ชักษ์ ลิง อะไรที่ไหม
//แต่มีอยู่//แต่งตัวให้เป็นพระ เป็นนาง เป็นชักษ์ เป็นลิง
ออกไปเต้นเป็น...ไปตามมณฑาท กลั้มเข้าหลังฉากก็เลิกกั้ม
อ้อนิหิมการกั้มมีอนัญ//แต่งตัวให้พลละครนี้//หละ

ปฏิบัติ

การปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน คือ
การอบรมปัญญา // ละเหตุฉละ

อารมณ์

อารมณ์ทั้งหลายเกิด//ลัดได้//เร็วเพียงใด
ก็จะทำให้ใจอันเป็นที่รองรับอารมณ์นั้น
พ้นจากความขัดแย้งขึ้น//เปล่งได้เร็วเพียงนั้น
ได้มีความสงบสุขไม่หวั่นไหว
ไปตามอำนาจของอารมณ์ทั้งหลายหรือมาร

ใต้

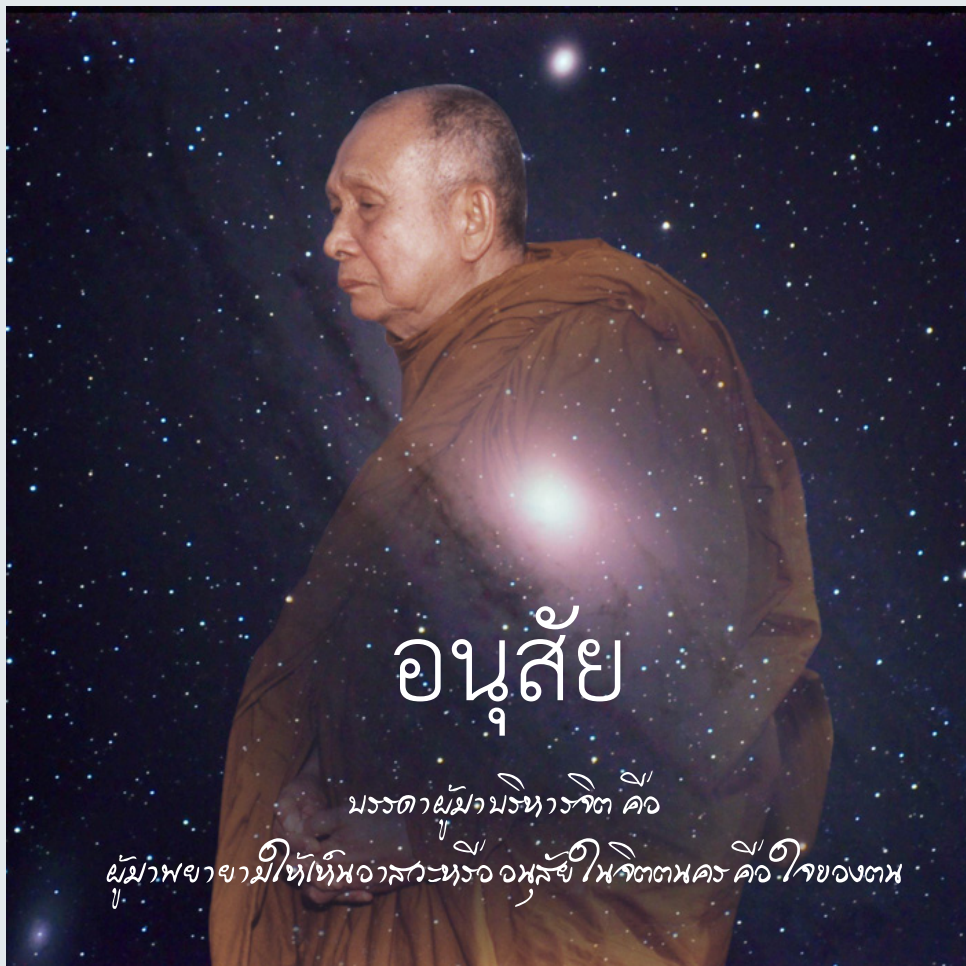
รู้ยู่ว่ามีคนมีคน สมนักมีโทษ
//แต่ความอ่อน//อ่อนมตมอยู่ใต้อำนาจความเคขธิกับสมทัก
ทำให้หวั่นไหวทั้ง ห่มห่มปลอญหวั่นหาอยู่
จึงยังไม่ได้รับผลที่ควรได้รับอย่าง//แท้จริง

เด็ดเดี่ยว

จะสามารถทำให้ตนเป็นสุขได้
ก็ต้องมีความดีได้ด้วย ลสิ่งที่เป็นโทษเสีย
อมรม//สิ่งที่เป็นคุณให้ยิ่งขึ้นไป//คือการบริหารจิต

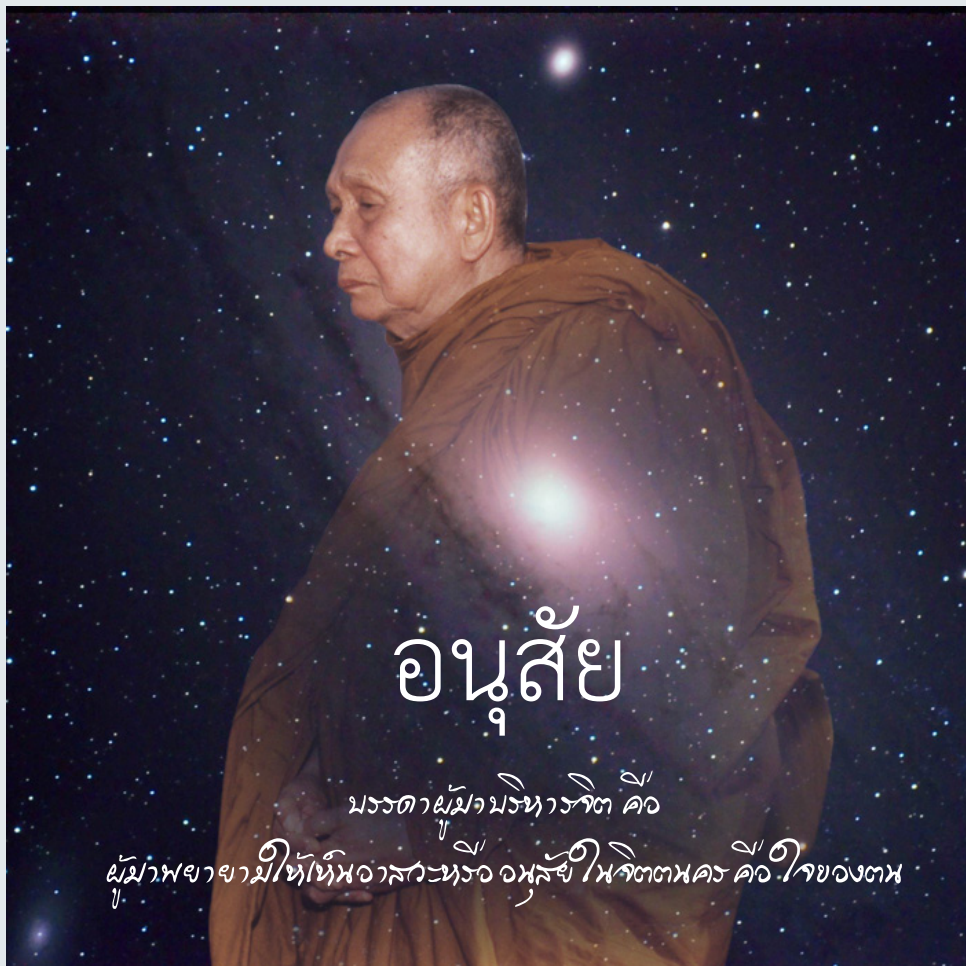
อนุสสัย

บรรดาผู้มีบรรพชาคือ
ผู้มาพลาขามให้ให้หว่าลหรืออหฺลยในจิตตนครคือ ใจของตม

เด็ดเดี่ยว

จะสามารถทำให้ตนเป็นสุขได้
ก็ต้องมีความดีได้ด้วย ลสิ่งที่เป็นโทษเสีย
อมรม//สิ่งที่เป็นคุณให้ยิ่งขึ้นไป//คือการบริหารจิต

อนุสัย

บรรดาผู้มีบารมี คือ
ผู้มีพละสามัคคีให้โลกาหรืออหังการในจิตตนคือใจของตน

เมตตา

เมตตา(ใจดีมีเมตตา) คือ
ความหลุดพ้น/หนึ่งใจด้วยความเมตตา
หมายถึงความหลุดพ้นจากพญามาร คือ
ความคิดมั่งรัยด้วยอำนาจจิตใจ

ปั้น

ควรได้มีสติ//ละทิ้งอารมณ์ของตา
//ละควรให้อวิชฌิมฬการเกิดขึ้นทันเวลา
คือสามารถเข้าใจได้ก่อน//ทัฬหสมควรว่าอารมณ์นั้นๆ
เกิดเพราะอวิชฌิมฬการป็น//ต่งขึ้น
ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นว่าเป็นจริงเป็นจัง

เมตตา

เมตตา(ใจดีมีเมตตา) คือ
ความหลุดพ้น/หนึ่งใจด้วยความเมตตา
หมายความว่าหลุดพ้นจากพหุมาท คือ
ความคิดมุ่งร้ายด้วยอำนาจจิตละ

ปั้น

ควรได้มีสติ//ละทิ้งอารมณ์ของตา
//ละควรให้อวิชชีโมฬการเกิดขึ้นทันเวลา
คือสามารถเข้าใจได้ทอง//ทัฬหสมควรว่าอารมณ์นั้นๆ
เกิดเพราะอวิชชีโมฬการป็น//ต่งขึ้น
ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นว่าเป็นจริงเป็นจัง

ทุกติหรือสภาพที่เป็นทุกข์นั้นทุกคนกลัว ไม่อยากได้รับ
//แต่จะสามารถหนี สภาพนั้นให้พ้นได้
มีข้ออยู่ทีความกลัวหรือความตั้งปวารณาต้องการ
//ต่อสู้ที่ต้องคิดมาธรรม//ละปฏิบัติ
ดำนิห์ไปจนถึงจุดที่พ้นจากสภาพที่เป็นทุกข์ได้เท่านั้น

ทุกติ
๑

อนิจจัง

อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือ
//แปรเปลี่ยนจากใหม่เป็นเก่า จาก//ยัง//คงเป็นชั่วรวดเร็วทรน
//ละความไม่เที่ยงนี้//ก็หวั่นไหวเป็นทุกข์ได้ไม่

ไม่เที่ยง

การยอมรับว่าทุกสิ่งไม่เที่ยง ร่างกายก็ไม่เที่ยง
จิตก็ไม่เป็นหนึ่ง เป็นลาภอยู่ได้ตลอดไป
//แต่ก็ต้อง//ประปรามเปลี่ยน//ไป //ถ้าไม่ปฎิบัติธรรมดา

วิชรธรรมความไม่เที่ยงที่ถูกต้องสมควรที่สุด
ต้องอมรมปัญญาวินิโยกให้ตระหนักในความจริงว่านั่นเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง
ต้อง//แปรปรวนเปลี่ยน//แปลงไปเป็นธรรมดา

ตระหนัก

ประธาน

ใจเป็นใหญ่ใจเป็นประธาน ทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ
คือ การกระทำใดๆก็ตาม คำพูดใดๆก็ตาม จะดีหรือชั่ว
จะเป็นการส่งเสริมหรือเป็นการทำลายจิตตน
ก็ย่อมเนื่องมาจากนครลัม หรือจิตหรือใจนั้นแหละเป็นสำคัญ

บรรดาผู้มีบริหารจิตทั้งหลายคือบรรดาผู้ยากได้ไม่ใช่อายากได้ใครติ
ดังนี้ ก็ควรจะได้อัมพิจาณาจิตของตนเอง
ให้รู้ว่าคุณยากได้ใครติเกิดขึ้นในจิตเมื่อใดเพียงไหน

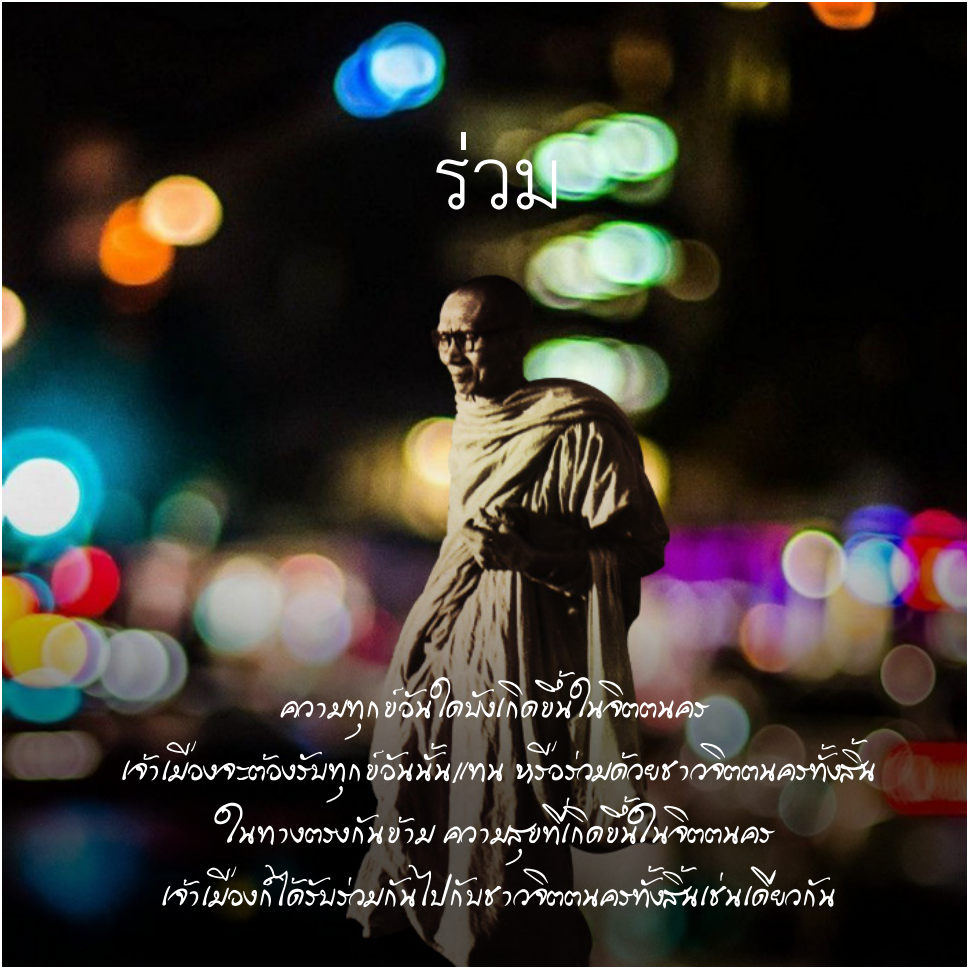
ด

สมุทฺธังภะรังวงเวียนใหญ่โตเพียงไร
เพื่อหลอกล่อชาวจิตตมควรนวงเวียนไม้อาจนหลุดพ้นจากอำนาจของตนได้
//แต่พระบรมครูก็ทรงใช้วงเวียนนี้ห่อหุ้มอย่างถ่วงถ่วงโดยตลอด
ด้วยพทอจักขุ หรือ ปัสสุจักขุ

วงเวียน

ร่วม

ความทุกข์อันใดมันเกิดขึ้นในจิตตน
เราเมืองจะต้องรับทุกข์อันนั้น/ทน หรือร่วมด้วยชาวจิตตนคนทั้งสิ้น
ในทางตรงกันข้าม ความสุขที่เกิดขึ้นในจิตตน
เราเมืองก็ได้ร่วมร่วมนั้นไปกับชาวจิตตนคนทั้งสิ้นเช่นเดียวกัน

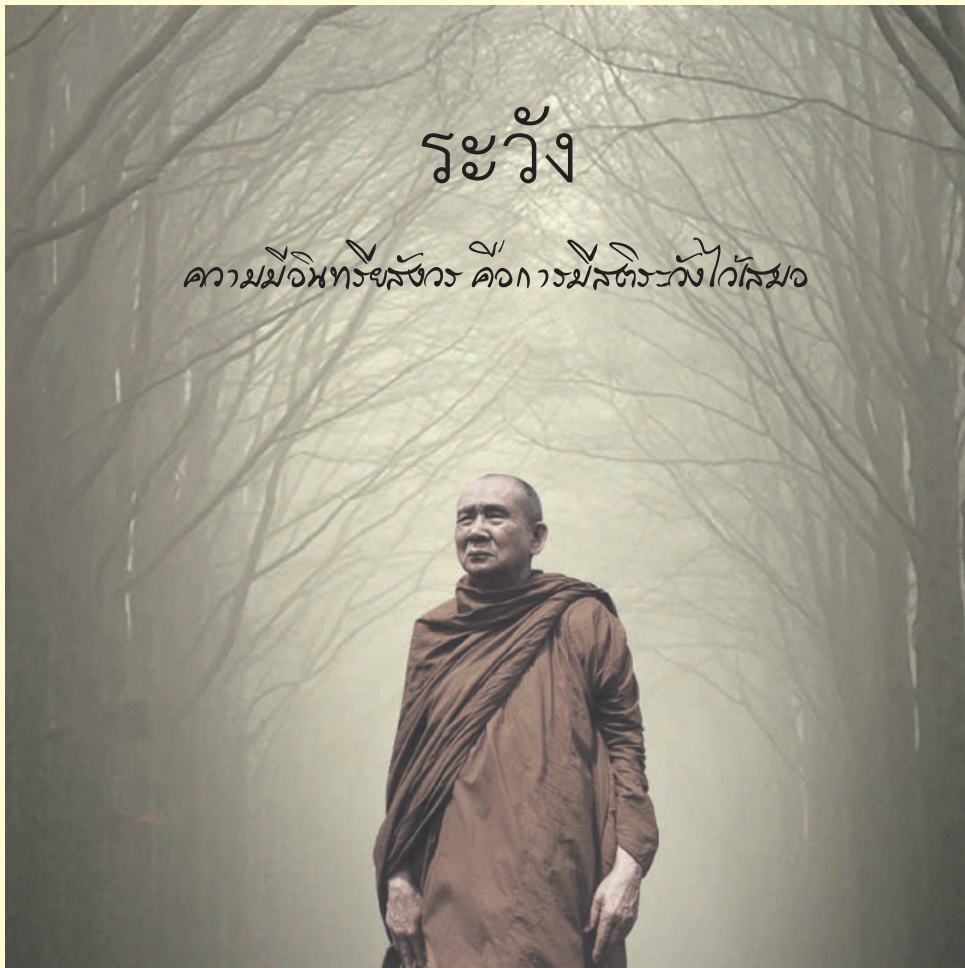

ปัญญา

ปัญญาไม่ใช่/ลงอาทิตย์ที่มีอยู่ประจำโลก
ปัญญาเป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้น ต้องอบรมให้ขึ้น

ระว่าง

ความมีอิทธิพลของ การมีอิทธิพลไว้ก่อน

AR

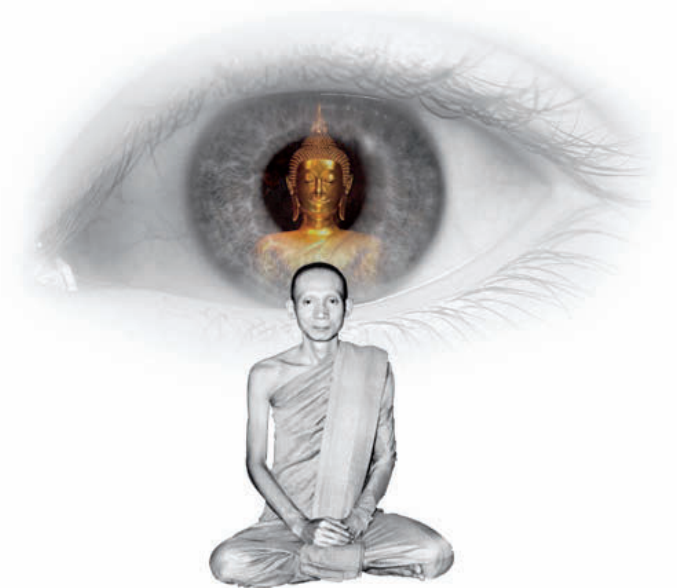
ไท

เราจะเลือกเป็นทาสหรือเป็นไทก็เลือกได้ด้วย
การยอมให้ลมหายใจครอบครองหรือต่อต้านขัดขืนลมหายใจ
จนตลึงปัสสาวะเท่านั้น

พระธรรม

พระธรรมคือลัทธิความจริง
หรือของจริงที่ไม่รู้/ลืมหักจากทุกขทั้งปวงได้

ผู้ใด

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้หนึ่งเห็นเรา
อีกคนหนึ่ง ผู้ใดเห็นธรรม ผู้หนึ่งเห็นพระพรหมทัตเจ้า

ตามใจ

การพ่ายแพ้/ถ่อมตัวก็คือการตามใจมาร
ให้หนีไปกับการทำความไม่ดีหาผลประโยชน์

ตะกอนที่หมองอยู่ก้นตู้
เมื่อไม่ได้อะไรมากพอให้ตะกอนก้นตู้มันคลุ้งขึ้นมา
น้ำในตู้มันจะใส จิตก็จึงมีอวลใสเหมือนกระจกที่ขัดได้จนมัน
เมื่อยังไม่ได้อะไรมากพออวลใสเหมือนกระจกที่ขัดมัน
จิตก็จึงปรากฏเหมือนผลึกใสที่มัน
เมื่อออกจากพื้นผิว ความจริงหาไม่

บริสุทธิ์

เพียร

ความเพียรจริง ไม่ท้อ/ท้อห/อ
เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จได้ในทุกสิ่งทุกประการ

พาล

การแสวงหาหรือคนพาลไม่ตัวอย่างยิ่ง ไม่เป็นมงคลอย่างยิ่ง
ยิ่งเป็นพาลในใจตนเองด้วยแล้ว
ยิ่งเป็นพาลในหมู่ที่ล้น ที่ไม่ควรแสवादด้วยเป็นที่สุด

แน่วแน่

พระวิฑิตถวรย์เป็นพระภิกษุอย่าง//ห้าว//ห่มผ้าผืน
จนได้พัฒนาความปลงลงบนทางใจ
ที่จะไม่ได้พัฒนาเลย//มีความพ่าย//แพ้//แก่ศัตรู คือ สมนักข

กรรม

กรรมชั่วย่อมส่งผลชั่ว ผู้ใดทำกรรมชั่วไว้
จักได้รับความทุกข์ไม่ต้อสงสัย
แม้ไม่ประภททุกขก็ต้องพิจารณาให้ดีก่อน
จะทำความดี อย่าให้เป็นการทำกรรมชั่ว
จึงจะไม่ได้รับผลเป็นความทุกข์

สำคัญ

กรรมมีความสำคัญยิ่งนัก
ทุกคนควรจะได้พิจารณาอย่างดีที่สุดก่อนจะทำการรวมทั้งปวง
เพื่อให้สามารถทำ//แต่กรรมดี
เป็นกลางกรรมที่จะนำไปสู่ผลดี
พ้นจากทุกข์อันเป็น//ตน//แห่งความทุกข์น้อยใหญ่

พี่พี่

พระรัตนตรัยเป็นพี่พี่ได้จริง กำจัดความกลัวได้จริง กำจัดภัยได้จริง
จึงเป็นการทำในจิตพ้นจากอำนาจของความกลัวภัยทั้งหลาย
ได้มีความเข้มแข็ง เป็นสุขสงบเย็นขึ้นทุกทีตามควร//การปฏิบัติ

เมื่อความดีเยี่ยม//ยังเต็มที//แล้ว
ความไม่ดีก็จะ//พลงมลงยอมไปทันที
ความสำคัญอยู่ที่ว่าทุกคนควรยอมรับความดีให้เจริญให้เยี่ยม//ยิ่ง
จนถึงขนาดทำให้ความไม่ดีลงมลงยอมไปอย่างสิ้นเชิง
//มนุษย์//พร้อมอย่างรวมความ

ขอน้อมถวายกุศลแทบพระบาท
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ด้วยความซาบซึ้งประทับใจ ในพระจริยวัตร ในความสะอาดบริสุทธิ์
อันเป็นแบบอย่างที่เราเลื่อมใสการประพฤติปฏิบัติ